

ŠALCINIS

Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija

Nr. 93 2015 m. Balandis

Kiekvienas medis turi savo vardą

Kadaise sodybose, pamiškėse ir miškuose augantys seni medžiai buvo personifikuojami – suteikiami jiems vardai. Tik jauni medeliai atrodė visi vienodi, o šimtamečiai – vis kitokie, kai kurie net ypatingomis galiomis apdovanoti. (Dabar Sūduvoje, Jono Basanavičiaus tėviškėje, godojamas Atgimimo ąžuolynas savotiškai tęsia tą tradiciją – kiekvienas medis čia yra ypatingas).

Dzūkijos kiemuose miško medžių buvo nedaug. Todėl, kad miškas čia pat. Bet tie ąžuolai, liepos ir beržai, kurie augo netoli pirkios, turėjo savo istorijas. Nebuvo bevardžiai ir šaltiniai, akmenys, maži upeliai. Tuos vardus užrašinėjame jau seniai ir jau galime sukurti savąjį Dzūkijos nacionalinio parko žemėlapi, kuriame mikrotoponimika (mažų objektų vardai) iškiltų kaip lygiateisiai visiems žinomų vietovių pavadinimai.

Šiomet mūsų Parko Merkinės lankytojų centras mini 20 metų sukaktį. Šio ir lankytojų centro Marcinkonyse darbuotojams ir ekskursijų gidams naujasis vietovardžių žemėlapis bus labai svarbus pa-

galbininkas... Kiekvienas kuo nors ypatingas medis, šaltinis, krioklys, akmuo, kiekviena raguva, rėva ir aukštuma turi savo vardą, kaip ir žmogus. Šių metų pradžioje Lietuva neteko dviejų signatarų – Algirdo Patacko ir Romualdo Ozolo. Kokie skirtingi šie garbūs žmonės, bet abu – Valstybės kūrėjai. Su Atgimimo Sąjūdžio iniciatoriumi, signataru, filosofu Romualdu Ozolu merkiniškiai „Šalcinio“ svetainėje“ turėjo galimybę susitikti net du kartus. Įdomūs tai buvo pokalbiai, paskatinę rimtai domėtis, kas yra tauta, tautiškumas ir valstybingumas, kas yra tikrasis humanizmas ir kokias nelaimes mums žada nelemtasis globalizmas.

Domėtis ne tik savo kraštu, bet ir pažinti kitus Lietuvos regionus skatino ir Nacionalinės premijos laureatas Algimantas Aleksandravičius, „Šalcinio svetainėje“ pristatęs savo knygas „Žemaitė – mona meilė“, ir „Aukštaitė – aukšts dongis ė čysts vondva“ bei parodęs naujus darbus ruošiamai knygai apie Dzūkiją.

Po susitikimo su A. Aleksandravičiumi. Stanislovo ŽVIRGŽDO nuotrauka

Šalcinių magija prie Ūlos upės

Stelmokiškių šalcinis yra tarp Zervynų ir Pauosupės. Šį sykį prie jo keliavome kartu su zervyniškiu Juozu Tamulevičiumi. Jisai mums ir paporino, kaip nepaprasta buvo čia anksčiau, nes tai buvo vienintelis kelias į pievas prie Ūlos ir eiti jis būtinai turėjo šio šalcinio vaga. Dėl to ir dabar nešamės aulinius vandenbridžius, kad patirtume ėjimo tuo keliu malonumą. Kolei Stelmokiškė pasiekia Ūlą, į jį patenka keturi didesni šalciniai, o kelias prieš pat Ūlą išsuka iš šalcinio į dilgėlynais apaugusias pievas. Bendradarbis hidrologas Gintautas Kibirkštis prieš mums keliaujant prie šio šalcinio porino, kad jam Stelmokiškė yra vienas iš įdomiausių šalcinių mūsų Parke. O štai ką apie tai mums porino Juozas Tamulevičius: „... aš galiu pasakyc, ka(p) vadina va šitas kelias, Terpulių kelias, reiškia važiuot in pievas, o Terpuliai tai net skaitės ana netoli Pauosupės, pusiaukelė tarp Pauosupės ir Zervynų, tai va, čia Terpulių kelias, ir (j) is aidavo per visas pievas, ca va šienų veždavo. /.../ Cia iš vis šita visa lyguma vadinas Stelmokiškės (*l – minkštoji el red.*), šitas šalcinis tai yra Stelmokiškių šalcinis, va ca bu(v)o kelias, cia mes važinėjom, cia ir mašinos

ir traktoriai važinėj, per jį važiuodavo, kito kelio nebuvo. Dár neperseniausiai važinėjau, kumelį (*l – kietoji el red.*) turėjau gerų...“

Prie Ūlos įvairių šalcinių yra daugybė, dauguma jų neturi pavadinimų, kai kurie jų virsta balomis, kuriose retsykiais „apsigyvena“ kokia pabaisa, vieną jų, storio sulig ranka ir ilgio kaip geras atogražų smauglys, dar vaikystėje matė ir Juozas Tamulevičius. Bendradarbis biologas Vincas Slavickas apie tai sako, kad vaikystėje daug kas kitaip atrodo, o didelei žuviai reikia didelio vandens telkinio, tačiau bebras galėjo pasitaikyti. Nuo vaikystės daug kas pasikeitė. Net ir dabar, jau mūsų dienomis, porina Juozas Tamulevičius, Ūloje visai netikėtai išnyko taip vadinama Kazučkės bukta. Stiprinant kelią, kuris yra reikalingas iš visos Lietuvos čia suvažiuojantiems baidarininkams, galingi vibratoriai standino gruntą, ir dirbo taip, kad net stogai Zervynose drebėjo, todėl iš Ūlos pakrantės išsiveržė gražus šalcinis, kuris ir užnešė Kazučkės bukta. Tačiau jos pavadinimas išliko. Dar ne vieną naują pavadinimą tuomsyk išgirdome, tai ir Baltas Kalnas, kuris yra kairiajame Ūlos krante link Pauosupės, taip pat yra ir Dubuklonė,

Juozas Tamulevičius. Romo NORKŪNO nuotrauka

Grandėlis, Kamša, Viganas, Kopūscinės, Viralai, Zotvaras. Pakelėje ažuole suradome seną avilį, o jeigu koks pavadinimas mums pasirodydavo įdomus, bet neaiškus, Juozas patardavo pasiklausti jo mamos Stasės Tamulevičienės, buvusios siuvėjos, kuriai štai jau greitai sukaks 92 metai. O Juozas porina toliau: „kur akmenys palei Aputį, tai vadina Šimo Ūla. /.../ O cia Akis mes vadinam, mes šešių metrų šatrų kišom, tai dugno nėra, Balos Akis, an Balos šienavo, ineit buvo labai blogai, palei pacį pakrašči klampu labai buvo, tai ten acimenu kur tuos lapelius ana sijodavo, kiauliuogių, va tų ty pripylidavo, kap isijoja, tai tuos atliekas“. O toliau Maudykla, „Verbelės ty vadzino, Ankslėliai, o cia Salalės“.

Čia pat ir brasta per Ūlą buvo, o čia ir taip vadinamo „bebrų muilo“ galima buvo surasti, juo vaikai labai mėgdavo išsitrinti, „taigi visas kap indėnas aini“.

Toks netikėtai gražus buvo pasivaikščiėjimas ankstyvą pavasarį, kuomet geriausiai ir matosi visi Ūlos šalciniai. Tuo pat metu Zervynose vyko filmavimas, darbavosi studentai iš Lenkijos kino mokyklos. Gal šito būtume ir nepaminėję, tačiau tą pačią dieną išgirdome ir tai, kaip lenkai vadina kopėčias, ir tai, kaip Juozas Tamulevičius pavadino vežimo šonus, pasirodo, jog tai tas pats žodis – „drobynos“.

Kalbino Virginija PUGAČIAUSKIENĖ
ir ROMAS NORKŪNAS

Mūsų Parko tradicijos

Mūsų Parko metraštis

Naktinis žygis prie Kazimieraičio žeminės

Sausio 12 – osios naktį – tradicinis žygis prie Kazimieraičio žeminės. Žygeivių būrys gausus, daug jaunimo. Daugiausia šį kartą atkeliavo iš Varėnos kartu su mokytoja Rita Lysenko. Neliukame nepastebėti, šiomet mus pagerbė Seimo narys Gediminas Jakavonis. (2011 m. žygeivius pasveikino Auksutė Ramanauskaitė – Skokauskienė, partizanų vado Adolfo Ramanausko – Vanago dukra, Seimo narė). Naktiniam žygiui šiomet (kaip ir kasmet) vadovavo Romas Norkūnas.

Laisvės jubiliejaus minėjimai

Lietuvos Nepriklausomos valstybės atkūrimo dienos išvakarėse Marcinkonių kultūros centre marcinkoniškiai minėjo atgautos laisvės 25 metų jubiliejų. Po Marcinkonių seniūno Viliaus Petraškos įžanginio žodžio pranešimą „Kovo 11 – oji ir mes“ padarė Vytautas Paulaitis. Koncerte skambėjo choro „Harmonija“ ir Marcinkonių etnografinio ansamblio dainos. Marcinkonių kaimo bendruomenės pirmininkė Rimutė Avižinienė buvo apdovanota asociacijos „Vilniui ir Tautai“ I laipsnio medaliu.

Kovo 11 – ają paminėjo ir Panaros, ir Merkinės bendruomenės.

Parko darbuotojų paroda Vilniaus mokytojų namuose

Praėjusių metų gruodžio 19 – ają Vilniaus mokytojų namų svetainėje buvo atidaryta Brolių Čer-

niauskų, Eugenijaus Drobelio, Mindaugo Lapelės fotografijų paroda „Gamta – kultūros lopšys“. Kultūros renginių organizatorius Juozas Žitkauskas sako, kad vilniškiai labai domėjosi dzūkiska paroda – kiekvieną vakarą parodą apžiūrėdavo apie 70 žmonių. Ši paroda jau labai ilgai keliauja per Lietuvą, buvo ir užsienyje. Paroda veikė iki balandžio pabaigos.

Keramikos mokykla Liškiavoje

Praėjusią žiemą Liškiavoje keramikos meistras Algimantas Kazlauskas suorganizavo keramikos mokyklą. Dirbo ir visai maži liškiaviškiai, ir senbuviai. Visiems buvo įdomu pamatyti, kaip „moliukas“ labai greitai išdega naujoje elektrinėje krosnyje. Lipdoma buvo ir iš molio, ir iš terakotos, ir iš pelenų.

Tradicinis mūsų Parko žiemos žygis „Čepkelių varveklis“

Šis žygis būna su slidėmis, bet šiomet keliauta pėsčiomis. Žygio metu apžiūrėtos sniego nepaslėptos kerpės bei samanos, pabuvota drevinės bitininkystės take, keliauta vilkų takais.

Marcinkonių kaimo vietovardžiai

Kiekvienas žemės lopinėlis Dzūkijos kaimuose ir aplinkinėse teritorijose pastaraisiais šimtmečiais turėjo savo pavadinimą. Taip dzūkai galėdavo savo erdviuose smėlynuose, miškuose, pelkynuose tiksliai įvardinti visas vietas.

Vietovardžių kilmė įvairi. Vieni jų susiję su kaimo dalimis, antai Sodzus – pati seniausia kaimo dalis, Naujadvarė – be abejo nurodo, kad ši kaimo dalis kūrėsi vėlesniu laikotarpiu. Tuo tarpu Naujalių pavadinimo kilmė kita – 19 a. žemėlapiuose ir dokumentuose matome, kad tai dar būtų atskiro kaimo, kuris vėliau buvo prijungtas prie besiplečiančių Marcinkonių. Daugelis kaimo dalių pavadintos pagal ten gyvenusių žmonių vardus, pavardes arba pravardes. Tai Januliai, Geniai, Kužuliai, Mackeliai, Maskaukos, Andrukaičiai, Sandzuliai, Gaidzai.

Labai svarbūs marcinkoniškiams buvo nors kiek derlingesni laukai, išdėstyti po kaimo apylinkes tarp skurdžių pustomų smėlynų. Svarbiausi laukai – tai Prūdai, Liepalotai, Steponiškės, Desencina, Klonyš, Mėžienos, Apikartės, Daržavietės, Kojaraiscis.

Marcinkonys – neįprastai didelis kaimas, tad vietovardžių kaime ir jo apylinkėse gausu. Šiame žemėlapyje – dažniausiai vartojami vietovardžiai, nors jų yra gerokai daugiau. Vietovardžius pateikė Gintautas Jazukevičius, Juozas Korsakas, Jonas Bajoriūnas.

Deja, šiandien šie geriausi laukai jau užauga mišku, nes žemės ūkio veikla Marcinkonyse baigia išnykti. Krūmynais užželia ir geriausios pievos prie Grūdų upės – tai Gudo kampo, Kunigo, Viganos, Paravių, Klampiojų, Šalcinių, Voverės kampo, Bakanėlio, Šlyninės, Lazdynėlių pievos. Dar ir šiandien grybautojai plačiai naudoja miškų masyvų pavadinimus – Ožkeliai, Skaistamedžiai, Trakanai, Aboros. Tik šiandien šie miškai jau susijungę į vieną ištisinį miško masivą, supantį Marcinkonis iš visų pusių.

Marcinkonis supa ne tik smėlynai, bet ir pelkės, susiformavusios žemiausiose smėlynų daubose. Jos marcinkoniškiams buvo svarbios ne mažiau už pavienius skurdokus laukus, nes tik jose buvo galima nors kiek paganyti galvijus, be kurių būtų buvę neįmanoma pragyventi. Kiekvienas pelkėje augęs žolės kuokštas buvo nuganomas, o jeigu negalėdavo iki jo galvijai prieiti – tai nušienaudavo ir parnešdavo namo. Ne veltui ir laukuose nebuvo jokių piktžolių – jos negalėjo ilgai augti nenuskintos ir nesušertos... Visiems marcinkoniškiams svarbios apylinkių pelkės: Lygutė, Meškos šikna, Ilgas raistėlis, Kamša (nusausta), Ilgojos, Zackagiris, Rūdzynas (nusausta), Salaitės (nusausta), Paberžupė (nusausta), Degutėlės. Yra pašlampanti vieta, pavadinta Avių karčema. Kodėl gi būtent taip? Atsakymas paprastas – čia girdydavo ir suguldydavo atgintas avis... Netoliese netgi Avino pušynas yra...

Kai kurios vietovės gavusios pavadinimus dėl išskirtinio reljefo. Ypač gerai visiems žinomas Dalgiakalnis – aukščiausia smėlio kopa visoje apylinkėje ir visame Dzūkijos nacionaliniame parke. Taip pat plačiai žinomi Grūdų upės slėnio šlaitai bei skardžiai – Anžagarės kalnas ir Šaudyklos kalnas.

Už Marcinkonių miške yra Šventos eglės. Ši vietovė taip vadinama todėl, kad 19 a. sukilimų bei karų metais čia buvo aukojamos šv. Mišios. Šiandien čia eglė labai mažai – auga pušynai, tačiau pavadinimas išliko.

Laikui bėgant naujosios gyventojų kartos vietovardžių vartoja vis mažiau, nes dabar žmonių gyvenimas nėra taip glaudžiai susijęs su dirbamais laukais, pievomis. O ir pačių gyventojų Dzūkijos kaimuose mažėja, tad vietovardžiai grimzta užmarštin. Norėtuši, kad ateinančios marcinkoniškių kartos žinotų savo kaimo vietovardžius, kuriuose atsispindi kaimo istorija.

Gintautas KIBIRKŠTIS

Vietovardžių pavadinimų kilmė

Šaudyklos kalnas – kaip pasakoja vietiniai gyventojai, lenkų okupacijos metais čia šaudymo praktikas rengdavo lenkų kareiviai.

Naujadvarė, iš rusų kalbos (новый двор) verčiant – būtų naujas kiemas. Toje vietoje sodyba įkuriama vėliau, lyginant su aplinkinėmis.

Melnyčia – vadinama nuo čia buvusio malūno ir to paties upelio pavadinimo.

Klampoja – klampi vieta

Turgus – šioje vietoje nuo 1913 m. buvo rengiami turgai.

Kunigo pievos – prie Grūdų upės buvo žemė, priklausiusi bažnyčiai.

Iš Juozo Averkos pasakojimų: Vietiniai gyventojai gudais vadino baltarusius. Tačiau šis žodis turėjo ir kitą reikšmę. Taip apibūdindavo tai, kas buvo svetima, nesava, nežinoma, nesuprantama. Čepkelių raistą vadino Gudo šalimi (gūdi, baisi), nes ši vieta skyrėsi nuo visų kitų laukų, miškų, esančių šalia Marcinkonių. Kaip pasakojo Juozas Averka: „Ten klampynės, kelmynės – visai kitokia gamta. Svetima. Va ir todėl „gudas“. Gudo kampas – svetimas žmogus atsikėlė į Marcinkonis, jam ten buvo paskirta vieta, pieva. Gudo kampas, bet jis gudas nebuvo, jis buvo iš kažkur kitur“¹.

Šventos aglės. Užėjus lenkų – švedų karui, kunigai ėjo už Lenkiją, o Radvilas su švedais ėjo ir norėjo Lietuvą atjungt, norėjo uniją sunaikint. Tai tie kunigai bėgo nuo švedų ir buvo pasislėpę toj vietoj, kuri vadinama Šventom aglėm. Ten po eglėm buvo įrengtas altorius, ten laikė ir mišias. Žmonės slapstėsi. Ši vieta buvo pasirinkta ne atsitiktinai. Čia buvo gilių balų ir tokių vietų, vadinamų „salovarciais“. Eglės augo tuose salovarcuose, tad vieta buvo labai tinkama².

Skaistamedzai. Ten yra truputis molio, o čia visur smėlynai, tai pušys ten augo labai šerdingos ir, jei lentas išpjaudavai, tai būdavo visos geltonos. Pušys buvo be jokių samanėlių, be jokių apkerpėjimų, tai nuo to ir skaistūs medžiai. Ir nuo to Skaistamedžiai vadindavosi³.

Dalgiakalnis. Yra keletas šio kalno pavadinimų, tai: Dangakalnis, Dalgiakalnis, Dergokalnis.

Tarp Marcinkonių ir Mančiagirės yra gana aukštas kalnas, Dergokalniu vadinamas, ant jo daug akmenų. Apie šį kalną yra išlikęs toks padavimas. Senovėje čia gyvenęs garsus lietuvių karvedys Dergas. Jis buvęs nenugalimas kare, be to, dar ir burtininkas – galėjęs iššaukti pragaro galybes sau į pagalbą. Kai

Lietuvą užpuolė visa naikinantieji švedai, jie pasiekę ir Dergo vietovę. Karvedys buvęs visiškai nepasiruošęs ir negalėjęs sušaukti gintis reikalingų karių. Švedai apgulę vietovę ir siauru žiedu spaudę Dergą, norėdami jį nužudyti. Neberasdamas kitos išeities, Dergas pasišaukęs į pagalbą pragaro galybes. Visi švedai, virtę akmenimis, nuklodami jais kalną. Kas pačiam Dergui atsitiko, padavimas nesako⁴.

Dangakalnis, nes buvo aukščiausias kalnas šioje apylinkėse⁵. Anot A. Zinkevičiūtės, po 1863 m. sukilimo Dangakalnį pradėjo vadinti Dalgiakalniu. Nes, kaip pasakoja vietiniai, dalgiais ginkluoti sukilėliai buvo pamėgę šį kalną ir čia buvo apsistoję⁶.

Voverės kampas, nes čia buvo daug drevių, kuriose gyveno voverės.

Iš J. Averkos prisiminimų: „...Ten buvo daug drevių ir voverys ten būdavo. Ir mes, prisimenu, išimdavom voveriukus pasižiūrėt. Įkišęs pirštinę, ištrauki voveriuką – jis įsikabina. Arba daugiausia tarbą, pirštinių neturėjom“⁷.

Marcinkoniškis **Jonas Jezukevičius** apie **Meškos šikną** pasakoja taip, kaip jam pasakojo jo tėvas Juozas Jezukevičius (1920 – 2006): „Buvo visur aplinkui balos. Vienas invaziavimas buvo va ca, kur pro Šilanskus, pro Gaidzus važiuojant. Tai toj tiktai vietoj buvo siauruma, smėlis jau geltonas. O visur aplinkui buvo nepravažiuojamos balos. Arkliais nebuvo galima pravažiuot. Jeigu pro Daunorų važiuot, tai buvo grįstas kelias iš rąstų, kitap nepravažiuosi, visur balos. Buvo grįsta iš rąstų, kad arkliais būtų galima pravažiuot, visur bala. O jau čia kai va pro Gaidzus, buvo sausuma. Nu tai ot visur, plotų, tų visų salų ir pavadino Meškos šikna. Tai ty tik toj sala buvo sausuma, o visur aplinkui buvo nepravažiuojamos balos, raistynai. Peškom nepraisi. Žmonės tep praminė“.

Virginija PUGAČIAUSKIENĖ

¹ Mūsų dėdė Juozas, sud. Kurgonaitė - Purlienė. L Vilnius: Vilniaus etninės kultūros centras, 2010, p. 288

² Mūsų dėdė Juozas, sud. Kurgonaitė - Purlienė. L Vilnius: Vilniaus etninės kultūros centras, 2010, p. 288

³ Mūsų dėdė Juozas, sud. Kurgonaitė - Purlienė. L Vilnius: Vilniaus etninės kultūros centras, 2010, p. 290

⁴ A. Nazabitauskio fondas, VUB RS, f. 104–192, l. 7; Kviklys B. Mūsų Lietuva. Vilnius: Mintis, 1989, t. 1 p. 346.

⁵ Mūsų dėdė Juozas, sud. Kurgonaitė - Purlienė. L Vilnius: Vilniaus etninės kultūros centras, 2010, p. 288

⁶ Zinkevičiūtė, A. Nuo šventoriaus. Dienovidis, 1991, balandžio 20/27, nr. 15, p. 4.

⁷ Mūsų dėdė Juozas, sud. Kurgonaitė - Purlienė. L Vilnius: Vilniaus etninės kultūros centras, 2010, p. 291

Dariaus ir Girėno belaukiant

Pasakoja **Vitas JAKAVONIS – SNIEGUTIS**,
gim. 1928 m. Kasčiūnuose

*Pavasaris tylus ateina,
Paspuošęs jurginų žiedais,
Ir sniegas putotas jau teka
Žaliaisiais gimtinės laukais*

Sniegutis

Ai, ir su šlipsu galima nusifotografuoti, bet kad nenuoširdžiai gaunasi... Kalvę matei? Taigi mano tėvelis ne tik kalvis buvo, bet ir plytinę pasidaręs buvo. Arkliais sukdamo ašį ir plytas čia pat degdavo. Prie vokiečių vėjo malūną pasidarė, tai net iš Rodukas žmonės vežė grūdus malti. Mane už diržo sparnas užkabinęs kėlė. Vokietis atėjęs pažiūrėjo ir sako: greit bus „feier“. Kai insisuka, tai būdavo sparnų nesimato, bet vėjas tai yra, tai jo nėra. Tai nuritino tėvas girmas prie Merkio ir bandė padaryti vandens malūną, bet kad vandens malūnui užtvankos reikia. Nepasiteisino. Išardė. Mano tėvas ir brakonierius buvo. O ar žinai, koks skirtumas tarp žvejo ir brakonieriaus? Čiagi kaip kas žiūri, juk Kristus irgi brakonierius buvo. Jo mokiniai nieko nepagavo, o jis ranka mostelėjo ir pilną tinklą privarė. Tai ar ne brakonierius?

Matei lėktuvą kieme ant karties? Kadais mūsų kaimas kitas buvo. Apačioje stovėjo. Visi susirinkę

Dariaus ir Girėno sugrįžtant laukėm... Pas mus namuose matininkas gyveno, turėjo radiją, tokį didelį garsiakalbį. Sakė: „Va, grįžta, grįžta, grįžta,“ – ir visas kaimas susirinkęs ulyčelėj laukia, klauso, o kai išgirdom, kad jau žuvo, ajajajai, jau kad verkėm. Mes taigi dar vaikai, ale matom, kad seniai verkia, tai ir mes verkiam... Tai va, dabar ir gaudu mano lėktuvėlis vėją...

Matei, dalgę ant bombos kalu. Kai bombardavo Merkinę, mėtė padegamas bombas. Viena buvo nesprogus. O jos buvo užtaisytos fosforu. Tai tėvas vieną parsivežė iš Merkinės žuvim mušti. Tai kai tėvas buvo išvažiavęs, aš, vieną fosforo gabaliuką išdžiovinęs konservų dėžutėj, angliuką kyštelėjau, pažiūrėjau, ar sprogs. Tai tėvas net prie Bingelių girininkijos girdėjo, kaip pokšteležo... Ne tik kepurę nukėlė, bet ir antakius apdegiau... Paršliaužiau palei Merkį in namus, kur linus minė, tai parvedė mane namo, kiaušinio baltymų dėjo ant veido. Tik vienas išdžiūna, iškart kitų deda. O naktį Vanagas su šešiais vyrais užėjo. Jie čia valgo už stalo, o Vanagas ant mamos – kas čia guli? O jau jinai sako, kad sūnus akis išsisvilino ir dabar nieko nemato. O aš tikrai tadu nemačiau. Vanagas priėjo, praplėšė man vokus ir sako: „Nieko, mama, akys sveikos, nesužalotos, matys.“ Mama kopūstus čečkavojo, tai jis dar anekdotų pasakė apie žydus, kaip jie Amerikon laivan pavėlavo. „Ruošės, ruošės, bilietų nuspirko, o laivan pavėlavo. Jau kad dejuoja: vai Sara Sara, mūsų bilietai perniek nuejo, o kai sužinojo, kad laivas nuskendo, kaip pasidžiaugė, kad gyvi liko. Tai ir sūnus, mama, jam kliuvo, bet svarbu gyvas liko ir daugiau tokių fokusų neišdarinės.“

Vitas Jakavonis. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

Aš apie juos, partizanus, visą gyvenimą eiles rašiau. Aš ir Jau nutis, ir Sniegutis buvau, bet visi mano poezijos sąsiuviniai kažkur Ledo archyvuose turėtų būti.

Aš apie juos, partizanus, visą gyvenimą eiles rašiau. Aš ir Jau nutis, ir Sniegutis buvau, bet visi mano poezijos sąsiuviniai kažkur Ledo archyvuose turėtų būti.

*P.S. Padovanotas partizanų
poeto Vito Jakavonio –
Sniegučio poezijos sąsiuvinis
šiuo metu eksponuojamas
Merkinės muziejuje.*

Užrašė **Algimantas ČERNIAUSKAS**,
1998 m.

Ka senoliai porina

Aš karų prisimenu labai gerai

Pasakoja **Julija ŽĖKAITĖ – GAIDIENĖ**,
gim. 1937 m. Vilkiutinio vnk.,
gyvena Vilkiutinio vnk.

Čia mano gimtinė, tėviškė... A, klausėt apie Mizero knygų, nu Marytė skaitė, sakė, kad viskas teisybė. (Kalbama apie Vytauto Mizero knygą „Iš savo šulinio“, kur prisimenami senojo Vilkiutinio gyventojai – red.)...Mano tėvas buvo Žėkas Jonas, mirė devyniasdešim sptynių metų, aš čia nug vaikystės, čia ir čia...Vilkiutinin labai daug Žėkų, mūs tėvas buvo Jonukėlis, o kitas Žėkas Jonas buvo Janeka, jis labai protingas žmogus, jo gal tik neįvertino, žmonės daug apkalba, bet jis buvo už visus protingesnis.. Aš baigiau keturis skyrius, ir manęs daugiau neleido, mano viena sesuo buvo nebylė. Neleido manęs daugiau į mokyklą, ganiau karves, paskiau kolūkin ajau, aš taip ir nepaėmiau in rankas knygos, nebuvo kada, ir kiaulės buvo, ir viskas. Septyniolikos metų aš jau kolūkio fermon melžiau karves, dvylika trylika karvių buvo melžt, tai kai pareini namo, būdavo tokios klemkos atidaryt duris, gal prisimenat, tai aš neadarau durų parajus, rankos buvo ištiny. Nu, paskui jau dirbau kultūros namuos valytoja, tai dirbau iki septyniasdešim metų, mano pensijos stažas buvo penkiasdešim metų, o pensija maža... Karves taip sunkiai melžem, tai an metų davė dvylika cantnerių rugių ir tris cantnerius šaudų, ir ciej šaudai reikėjo svert (Sodiečių centneris yra 50 kilogramų, o visose ataskaitose ir statistikoje centneris yra 100 kilogramų – red.) ...Aš karų prisimenu labai gerai. Pas mus stovėjo vokiečiai, mūs kieman, o jau mes buvom prie ažero išsikasy bunkerius ir gulėjom tuose bunkeruose, tai, būdavo, paraina tėvai karvių melžt ir mes, vaikai, parbėgam, tai vokiečiai daro kų valgyt – visas kiemas kvepia, o kai vokiečius išvijo, tai ruskiai apsistojo, tadu jau ir karves, ir arklius išsivedem, visi slėpėmės, ale kai ateini kieman, tai visas kiemas smirdzi, bo ruskiai daro valgyt. Nu, mūsų arklius ruskiai visciek paėmė, labai gerus tėvas arklius laikė, gaila buvo. Nu, kaip kolūkiai, tai nusavino mūs kluoną, bo didelis buvo, paskui atvažiavo svirno griaut, nu, jau prašėm, kad palikt, tai, sako, nupenėkit gerų bekonų, tadu paliksim, nu, taip ir buvo,

Julija Žėkaitė – Gaidienė: „Toje vietoje, kur rusai gale kaimo šalikelėje sušaudė vokiečių karo belaisvius, tai vaidenosi. Mano pusseserė Antosė nakčiu ėjo, tai kai pamatė kareivį, toje vietoje jojanti ant arklio, tai pas mus namo be kvapo atbėgo“.
Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

nupenėjo tėvai bekonų, kolūkiui adavė, negriovė svirno mūs, paliko... Aš, būdavo, ir drapakavau, tėvo drapakas buvo devynialopis, man pakinko ir aš drapakuoju. Ir arpų sukau, kai valėm grūdus, didelės buvo duoklės, tai dar prieš kolūkį duoklės, aš nedidelė buvau, o dirbau ir karves ganiau... Mano tėvas mirė devyniasdešim sptynių metų, pamenu gerai – atnešė malkų priemenėlėn, išmetė, sako, jau daugiau neatnešiu, nu, pusantros savaitės dar pagyveno ir mirė.

Užrašė **Henrikas GUDAVIČIUS**, 2014 m. rugpjūtis

Šią daubą parodė Julija Žėkaitė – Gaidienė. Vilkiutinyje gyvenantis Juozas Žėkas sakė, kad prieš karą čia buvo 0,5 ha dydžio kaimo žvyro karjeras. Jo dugne antrojo pasaulinio karo metais tarybiniai kariai ir sušaudė beginklius vokiečių karo belaisvius. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

Visų gyvenimų Merkinėje

Pasakoja **Juozas ČIURLIONIS**,
gim. Merkinėje 1934 m.

Visų gyvenimu gyvenau Merkinėje. 1954 m. buvo paėmę į tarybinę kariuomenę, tada teko ir Minsko seržantų mokykloje pasimokint, bet tarnavau virtuvėje, vyr. virėju. Man tarnyba nebuvo sunki, bet gyventi geriausias laikas dabar. Merkinėje prieš karų buvo dvi degalinės. Viena ten, kur dabar kooperatyvo parduotuvė, o kita ten, kur dabar Truncės namas, buvęs butinis. Ale Merkinę per karų labai subombardavo, nieko neliko. Centre krito trys pačios didžiausios bombos. Viena aikštėj, kita prie Baltos mokyklos, o trečia ten, kur buvo darželis. Tai kai mes su broliu į tą duobę įlipom, tai jau patys nebeišlipom. Naktį verkt pradėjom, tai su paklodėm surištom ištraukė. Prie Baltos mokyklos polutorė stovėjo, malkom kūrenama, ne benzinu varoma. Tai kai bomba davė, tai tą polutorę ant namo (*Vazos*) stogo užkėlė. Virš gatvės tik mašinos ratai styrojo. Ir kaip ją iš ten nukėlė, neprisimenu. Po karo baisūs laikai užėjo, tai tėvai sakė: žiūrėkit, vaikai, jei ką ir matot, nieko nekalbėkit...

Užrašė **Algimantas ČERNIAUSKAS**,
2015 m. Merkinė

*Juozas Čiurlionis ir jo ištikimoji pagalbininkė kumelė Dailė Merkinėje.
Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka, 2008 m.*

VISAIS metų laikais graži yra dzūkų šilų ir panemunių gamta. Dzūkijoje dar gyvuoja senoviniai kaimai, senieji amatai ir verslai. Mūsų darbuotojai Jums padės suprasti svarbiausią Dainavos krašto savybę – etnokultūra gyva gali būti tiktai tada, kai senolio poringei pritaria čia pat almantis šaltinis. Brangusis lankytojai, atvykęs į šį kraštą, gerbk ir tausok jo taurų grožį.

Išsamią informaciją apie Dzūkijos nacionalinį parką ir Čepkelių valstybinį gamtinį rezervatą visi svečiai gali sužinoti lankytojų centruose:
Marcinkonyse: Šilagėlių g. 11, Marcinkonys, LT - 65303, Varėnos r., tel. 8 310 44466, 8 672 46388 elektroninis paštas: info@dzukijosparkas.lt

Merkinėje: Vilniaus g. 3, Merkinė, LT - 65334, Varėnos r., tel. 8 310 57245, 8 672 46275
Elektroninis paštas: merkine@dzukijosparkas.lt
„Šalčinį“ rasite ir interneto tinklalapyje www.cepkeliai-dzukija.lt

ŠALČINIS

Adresas: Vilniaus g. 3,
Merkinė, LT - 65334, Varėnos r.
Tiražas 1500 egz.

Redkolegija: H. GUDAVIČIUS,
A. ČERNIAUSKAS, M. LAPELĖ,
R. NORKŪNAS, E. DROBELIS,
Maketuotojas: V. ČERNIAUSKAS

Spausdino UAB „Albagrafija“
Pulko g. 96, LT - 62133, Alytus
Tel. 8 315 74140
El. p. alba@infoseka.lt

ISSN 2351-6267